

Το μοντέλο της αυτοέκδοσης ως μοχλός τοπικής δημιουργικότητας και ανάπτυξης: η περίπτωση του νομού Ιωαννίνων.

Παναγιώτης ΚΑΠΟΣ, Υποψήφιος Διδάκτωρ Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Στο εκδοτικό περιβάλλον του βιβλίου στην αυγή του 21^{ου} αιώνα συντελούνται ραγδαίες αλλαγές που οφείλονται τόσο στην ενσωμάτωση των νέων Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) όσο και στην εντατική χρήση της ψηφιοποίησης και του διαδικτύου. Έτσι, εντοπίζονται ποικίλες μεταμορφώσεις στο εκδοτικό οικοσύστημα όπως: αλλαγές στο μορφότυπο του βιβλίου (ηλεκτρονικό βιβλίο), μεταβολές στα κανάλια διανομής, προώθησης και πώλησής του, εναλλακτικά εκδοτικά μοντέλα (εκσυγχρονισμός έντυπης αυτοέκδοσης, ανάδυση ηλεκτρονικής αυτοέκδοσης), νέες αναγνωστικές πρακτικές και καινοτόμες μορφές δημιουργίας αφηγηματικού περιεχομένου. Παγκοσμίως, η αυτοέκδοση επανακάμπτει δυναμικά και εξαπλώνεται ραγδαία ως μια εναλλακτική εκδοτική επιλογή και μια νέα μορφή δημιουργικής επιχειρηματικότητας για συγγραφείς και εταιρείες ενώ και στη χώρα μας σταδιακά αποστιγματίζεται αποτελώντας μια αναδυόμενη εκδοτική πρακτική που μέλλει να διαπιστωθεί η βιωσιμότητά της και η προστιθέμενη αξία που μπορεί να προσδώσει στον εκδοτικό κόσμο.

Τα νέα εκδοτικά μοντέλα και η ευκολία παραγωγής βιβλίων μπορούν να αξιοποιηθούν συστηματικά από τις τοπικές κοινωνίες και τους φορείς που παράγουν πολιτισμό. Κατά συνέπεια, οι τοπικοί φορείς αξιοποιώντας τον πολιτιστικό πλούτο των περιοχών τους, τους συγγραφείς που διαβιούν εκεί και τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών μπορούν μέσω της παραγωγής βιβλίων να δώσουν προστιθέμενη αξία στην τοπική κοινωνία σε πολλαπλά επίπεδα: πολιτισμικό, κοινωνικό και οικονομικό. Η παραγωγή βιβλίων από τοπικούς συγγραφείς και φορείς εκτός από τον αδιαμφισβήτητο πολιτιστικό πλουραλισμό, τη δημιουργική διέξοδο, τη διάχυση της πληροφορίας και της γνώσης μπορεί να αποτελέσει και εργαλείο ανάπτυξης της τοπικής δημιουργικής οικονομίας. Για παράδειγμα, η παραγωγή βιβλίων μπορεί να κινητοποιήσει την εκδοτική αλυσίδα των τοπική συντελεστών που την αποτελούν: συγγραφείς, εικονογράφοι, γραφίστες, επιμελητές-διορθωτές, εκδότες, τυπογραφεία, βιβλιοπωλεία, να προσδώσει εισόδημα σε συγγραφείς και να αποτελέσει εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης των δράσεων των τοπικών φορέων και οργανισμών.

Το μοντέλο της αυτοέκδοσης

Η αυτοέκδοση επανέρχεται δυναμικά στην ψηφιακή εποχή καθώς επαναπροσδιορίζεται και επανεκτιμάται τόσο από τους εκδότες όσο και από τους συγγραφείς. Από τη μία πλευρά, οι παραδοσιακοί εκδότες αναζητώντας εναλλακτικές πηγές περιεχομένου και νέους τρόπους χρηματοδότησης για τη στήριξη των βασικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων τους επιλέγουν σε αρκετές περιπτώσεις την ενσωμάτωση του μοντέλου αυτού στην επιχειρηματική τους στρατηγική. Από την άλλη, το μοντέλο αυτό αποτελεί μια εναλλακτική επιλογή κυρίως για τους συγγραφείς που επιθυμούν τον πλήρη έλεγχο της συγγραφικής δραστηριότητάς τους, έχουν απογοητευθεί από την παραδοσιακή διαδικασία, αναζητούν διέξοδο της δημιουργικότητάς τους, ασχολούνται με εξειδικευμένα θέματα που δεν θα έβρισκαν στέγη σε παραδοσιακούς εκδότες ή εντέλει χρησιμοποιούν τη συγγραφή ως μια παράπλευρη δραστηριότητα. Σύμφωνα με τον Anderson (2008)³ η αυτοέκδοση δεν αποτελεί υποχρεωτικό τρόπο για να κερδίσει κανείς χρήματα αλλά για να μεταδώσει το μήνυμά του καθώς το μοντέλο αυτό δίνει μια νέα διάσταση στον συγγραφέα. Έτσι, το εμπορεύσιμο προϊόν δεν είναι κατ' ανάγκη το ίδιο το βιβλίο αλλά η διαφήμιση του συγγραφέα, ο οποίος μπορεί μέσω του βιβλίου του να αυξήσει τη φήμη του, να προωθήσει την επαγγελματική του υπόσταση αλλά και να κερδίσει χρήματα μέσα από ομιλίες ή άλλες προσφερόμενες υπηρεσίες.

Αλλά τι ακριβώς είναι η αυτοέκδοση; Με την πραγματική μορφή της αυτοέκδοσης ή ιδιωτικής έκδοσης ο συγγραφέας επωμίζεται πλήρως το οικονομικό κόστος και γίνεται ο ίδιος εκδότης του βιβλίου του αναλαμβάνοντας, παράλληλα, ολόκληρη τη διαδικασία. Ο συγγραφέας γράφει, διορθώνει, επιμελείται, κυκλοφορεί, διανέμει, προωθεί, διαφημίζει και πουλά το βιβλίο του. Η αυτοέκδοση μπορεί να λάβει και διαβαθμίσεις ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής του συγγραφέα στη δημιουργία του βιβλίου ή ανάλογα με τα ποσοστά που διατηρεί για τα συγγραφικά και εμπορικά δικαιώματα. Έτσι, το μοντέλο της αυτοέκδοσης μπορεί να διαχωριστεί σε ποικίλες υποκατηγορίες με βάση τρία κριτήρια: α) το μορφότυπο του βιβλίου (έντυπη ή ηλεκτρονική αυτοέκδοση), β) τον βαθμό διαμεσολάβησης και ελέγχου των δικαιωμάτων του συγγραφέα (ιδιωτική αυτοέκδοση – αδιαμεσολάβητη και διαμεσολαβημένη μέσω εταιρείας υπηρεσιών αυτοέκδοσης και γ) το εκτυπωτικό μοντέλο (πρακτική offset, ψηφιακή εκτύπωση και μέθοδο P.O.D. – Print on Demand).

Αυτοέκδοση: Ήπειρος – Ιωάννινα

---

³ Anderson, C. (2008), *Η Μακρινά Ουρά*, εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα.

Συνεδρία 5. Νέες τεχνολογίες και δημιουργικές αγορές

Στη χώρα μας εντοπίζονται χιλιάδες συγγραφείς που έχουν εκδώσει κάποιο βιβλίο τους (έντυπα ή ηλεκτρονικά) με το μοντέλο της αυτοέκδοσης. Συλλέγοντας δεδομένα⁴ από το Ελληνικό κέντρο διαχείρισης ISBN της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος⁵ για την πενταετία 2009-2013 έχουν εντοπιστεί χιλιάδες ανεξάρτητοι συγγραφείς (φυσικά πρόσωπα) που δραστηριοποιούνται με το μοντέλο της αυτοέκδοσης-ιδιωτικής έκδοσης δίχως λογότυπο εκδοτικού οίκου και έχουν λάβει έστω έναν αριθμό ISBN (4.296 μεμονωμένες καταχωρήσεις). Όσον αφορά την Ήπειρο και τα Ιωάννινα η παραγωγή βιβλίων για την περίοδο 2004-2013⁶ γίνεται κυρίως από: α) συγγραφείς που δραστηριοποιούνται στην ιδιωτική έντυπη αυτοέκδοση και β) μη-κερδοσκοπικούς φορείς.

Έτσι, στην ιδιωτική έντυπη αυτοέκδοση εμφανίζονται 112 ανεξάρτητοι συγγραφείς που παρουσιάζονται ως εκδότες των δικών τους βιβλίων και έχουν δηλώσει ως τόπο προέλευσης την Ήπειρο. Οι περισσότεροι δηλώνουν ως έδρα τον Νομό Ιωαννίνων (62,5%), ακολουθεί ο Νομός Άρτας (17,9%), ο Νομός Πρεβέζης (10,7%) και ο Νομός Θεσπρωτίας (8,9%). Στην πλειοψηφία τους είναι άνδρες συγγραφείς (69%) ενώ ακολουθούν οι γυναίκες (23%). Το 8% του δείγματος αποτελείται από περισσότερους του ενός συγγραφείς καθώς έχει λάβει συλλογικό ISBN. Εξετάζοντας τη συχνότητα των εμφανίσεων των συγγραφέων είναι χαρακτηριστικό πως το 78,6% του δείγματος έχει εμφανιστεί μόνο μία φορά μέσα στη δεκαετία 2004-2013 ενώ εξετάζοντας μόνο την πενταετία 2009-2013 η μοναδική εμφάνιση φθάνει στο 83%. Σχετικά με την εκδοτική παραγωγή είναι χαρακτηριστικό ότι το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα εκδόθηκαν 214 βιβλία με το μοντέλο της αυτοέκδοσης⁷. Τα περισσότερα βιβλία έλαβαν ISBN την περίοδο 2009-2013 με το έτος 2011 να έρχεται πρώτο με 22,9% και αμέσως επόμενο το έτος 2013 με 18,2% αποδεικνύοντας ότι το μοντέλο αυτό χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο από τους τοπικούς συγγραφείς ως μια δημιουργική διέξοδος αλλά και ως μια προοπτική εναλλακτικού εισοδήματος.

Εστιάζοντας στον Νομό Ιωαννίνων βιβλία δεν εκδίδουν μόνο οι ίδιοι οι συγγραφείς αλλά και οι τοπικοί οργανισμοί ή φορείς, οι οποίοι λειτουργούν ως εκδότες καθώς χρηματοδοτούν συγγραφικές προσπάθειες σχετικές με τον τομέα δραστηριοποίησής τους. Τη δεκαετία 2004-2013 εκδόθηκαν συνολικά 254 τίτλοι βιβλίων κυρίως τοπικού ενδιαφέροντος. Πιο παραγωγική χρονιά παρουσιάζεται το 2004 με 37 τίτλους και ακολουθεί το 2006 με 33 τίτλους ενώ το 2012 εμφανίζει τη χαμηλότερη παραγωγή με 8 τίτλους. Η βασική κατηγοριοποίηση των φορέων αυτών βάσει του τομέα δραστηριοποίησής τους έχει ως εξής: α) εκπαιδευτικοί φορείς, β)

⁴ Στο πλαίσιο έρευνας για την εν εξελίξει διδακτορική διατριβή του υποφαινόμενου συγγραφέα που εκπονείται στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού.

⁵ <http://isbn.nlg.gr>

⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν στο Ελληνικό κέντρο διαχείρισης ISBN της Ε.Β.Ε.

⁷ Πρέπει να σημειωθεί ότι εξετάζονται τα βιβλία αυτοέκδοσης που έλαβαν ISBN από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος καθώς κυκλοφορούν και βιβλία αυτοέκδοσης χωρίς ISBN για τα οποία είναι αδύνατο να συγκεντρωθούν δεδομένα.

Συνεδρία 5. Νέες τεχνολογίες και δημιουργικές αγορές

πολιτιστικοί οργανισμοί και σύλλογοι, γ) φορείς αυτοδιοίκησης, δ) εκκλησιαστικοί φορείς και ε) κοινωφελή ιδρύματα. Πιο παραγωγικοί οργανισμοί-φορείς εμφανίζονται οι πολιτιστικοί (64 τίτλοι), οι αυτοδιοικητικοί (45 τίτλοι), οι εκκλησιαστικοί (23 τίτλοι) και οι εκπαιδευτικοί (22 τίτλοι). Επίσης, από τους 67 φορείς που έχουν προχωρήσει στην παραγωγή βιβλίων την εξεταζόμενη περίοδο οι 37 εμφάνισαν παραγωγή μόνο μία φορά μέσα στη δεκαετία ενώ για δύο χρονιές εξέδωσαν βιβλία 12 φορείς.

Τέλος, η παραγωγή βιβλίων στο νομό Ιωαννίνων συντελείται επίσης από εταιρείες του κερδοσκοπικού τομέα: α) εταιρείες που προσφέρουν υπηρεσίες διαμεσολαβημένης αυτοέκδοσης σε Γιαννιώτες συγγραφείς και β) παραδοσιακές εκδοτικές εταιρείες-εκδοτικούς οίκους με έδρα τα Ιωάννινα. Πρόκειται για 15 εταιρείες - εκδοτικούς οίκους που έχουν αναπτύξει δραστηριότητα κατά το χρονικό διάστημα 2004-2014 και δίνουν ώθηση στην πολιτιστική παραγωγή και στη δημιουργική οικονομία. Το σύνολο της βιβλιοπαραγωγής για την περίοδο 2004-2014 ανέρχεται στους 134 τίτλους. Αξίζει να σημειωθεί ότι έξι εκδοτικοί οίκοι δείχνουν ανενεργοί καθώς δεν έχουν προβεί σε καταχώρηση ISBN για κάποιο βιβλίο τους τουλάχιστον τα τελευταία τρία χρόνια.

Συμπεράσματα – Προοπτικές

Είναι γεγονός πως στα Ιωάννινα εντοπίζεται αξιομνημόνευτη παραγωγή βιβλίων με τοπικό πρόσημο από ποικίλους συντελεστές: μεμονωμένους συγγραφείς, τοπικούς φορείς-οργανισμούς και εταιρείες που δραστηριοποιούνται τόσο με τα παραδοσιακά εκδοτικά μοντέλα όσο και με την αυτοέκδοση. Είναι, όμως, εμφανές ότι αυτή η εκδοτική δραστηριότητα είναι σποραδική και δεν εντάσσεται σε έναν κορμό πολιτιστικής στρατηγικής για τους φορείς που εκδίδουν βιβλία ούτε σε μια εκπεφρασμένη πολιτιστική πολιτική σε επίπεδο δήμου ή περιφέρειας. Δεν υπάρχει η συνειδητοποίηση ότι ο δημιουργικός τομέας των εκδόσεων βιβλίων με την αξιοποίηση των νέων εκδοτικών μοντέλων μπορεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Με τις εκδόσεις βιβλίων μπορεί να αξιοποιηθεί το πολιτιστικό απόθεμα της πόλης, να αναπτυχθεί η συγγραφική παραγωγή και η δημιουργικότητα των κατοίκων ενώ η εμπλοκή των συντελεστών που σχετίζονται με τις εκδόσεις βιβλίων: συγγραφείς, δημιουργοί, μεταφραστές, τυπογράφοι, εκδότες, βιβλιοπωλεία μπορεί να δώσει ώθηση στη δημιουργική οικονομία σε τοπικό επίπεδο παράγοντας πλούτο. Τέλος, η εκδοτική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με δημιουργικό τρόπο εμπλέκοντας και άλλους πολιτιστικούς και εμπορικούς τομείς. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να καθιερωθεί ένα ετήσιο Φεστιβάλ βιβλίου με τοπικό πρόσημο όπου θα μπορούσαν να πωλούνται βιβλία τοπικού ενδιαφέροντος ή βιβλία συγγραφέων από όλη την Ήπειρο. Παράλληλα, θα μπορούσαν να διεξάγονται ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, να πωλούνται τοπικά προϊόντα ενώ θα αναδεικνύονται τα πολιτιστικά μνημεία και το φυσικό τοπίο της περιοχής.